

sum, sed non sicuti est; ideo cum dixisset, videbimus eum, addidit, sicuti est. Nemo enim vos fallat, fratres, eorum qui dicunt invisibilem Patrem, et visibilem Filium. Hi enim hoc asserunt qui putant eum esse creaturam: nec intelligunt secundum quid dictum sit: « Ego et Pater » unum sumus¹. » Prorsus in forma Dei in qua æqualis est Patri, etiam Filius invisibilis est: ut autem ab hominibus videretur, formam servi accepit, et in similitudine hominum factus, visibilis factus est. Ostendit ergo se etiam antequam susciperet carnem oculis hominum, sicut voluit in subjecta sibi creatura, non sicuti est. Mundemus corda per fidem, ut illi ineffabili, et, ut ita dicam, invisibili visioni præparemur: « Beati enim mundo corde, quoniam » ipsi Deum videbunt². »

XIII. « Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, ut de synagoga non ejicerentur: dilexerunt enim » gloriam hominum magis quam gloriam Dei³. » Videte quemadmodum notaverit Evangelista et improbaverit quosdam, quos tamen in eum credidisse dixit: qui in hoc ingressu fidei si proficerent, amorem quoque humanæ gloriæ proficiendo superarent, quem superaverat Apostolus, dicens: « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce, » Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus » crucifixus est, et ego mundo⁴. » Ad hoc enim et ipse Dominus crucem suam, ubi eum dementia superbæ impietatis irrisit, in eorum qui in illum crederent frontibus fixit, ubi est quodam modo sedes verecundiæ, ut de nomine ejus fides non erubescat, et magis Dei gloriam quam hominum diligat.

¹ Joan. x, 30. — ² Matth. v, 8. — ³ Joan. xn, 42, 43. — ⁴ Galat. vi, 14.

TRACTATUS LIV.

Ab eo quod ait Jesus: *Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me*: usque ad id, *Quæ ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor*.

I. LOQUENTE Domino nostro Jesu Christo apud Judæos, et tanta miraculorum signa faciente, quidam crediderunt prædestinati in vitam æternam, quos etiam vocavit oves suas: quidam vero non crediderunt, nec poterant credere, eo quod occulto, nec tamen injusto judicio Dei fuerant excæcati et indurati, deserente illo qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam¹. Eorum autem qui crediderunt, alii usque adeo confitebantur ut palmarum ramis acceptis venienti occurrerent, in eadem laudis confessione lætantes: alii vero ex principibus non audebant confiteri, ut de synagoga non ejicerentur; quos notavit Evangelista dicens, quod dilexerunt gloriam hominum magis quam gloriam Dei². Eorum etiam qui non crediderunt, alii erant postea credituri, quos prævidebat ubi ait: « Cum exaltaveritis filium hominis, tunc agnoscetis quia » ego sum³: » alii vero in eadem infidelitate mansuri, quorum imitatrix est etiam ista gens Judæorum, quæ postmodum debellata, ad testimonium Prophetiæ quæ de Christo scripta est, in toto pene orbe dispersa est.

II. His ita se habentibus, et sua jam propinquantem passionem, « Jesus clamavit, et dixit, » unde lectio cœpit hodierna: « Qui credit in me, non credit in me, sed in eum

¹ Jacob. iv, 6, et i Petr. v, 5. — ² Joan. xn, 43. — ³ Id. viii, 28.

» qui misit me : et qui videt me, videt eum qui misit me¹. » Jam dixerat quodam loco : « Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me². » Ubi intelleximus eum doctrinam suam dixisse Verbum Patris quod est ipse; et hoc significasse dicendo : Mea doctrina non est mea, sed ejus qui me misit, quod a se ipso ipse non esset, sed haberet a quo esset. Deus enim de Deo, Filius Patris : Pater autem non Deus de Deo, sed Deus Pater Filii. Nunc autem quod ait : « Qui credit in me, non credit in me, » sed in eum qui misit me, » quomodo intellecturi sumus, nisi quia homo apparebat hominibus, cum lateret Deus? Et ne putarent hoc eum esse tantummodo quod videbant, talem ac tantum se volens credi, qualis et quantus est Pater, « Qui credit in me, inquit, non credit in me, » id est, in hoc quod videt : « Sed in eum qui misit me, » id est, in Patrem. Sed qui credit in Patrem, necesse est eum credat esse Patrem : qui autem credit eum Patrem, necesse est ut credat eum habere Filium : ac per hoc qui credit in Patrem, necesse est ut credat in Filium. Sed ne quisquam hoc credat de unigenito Filio, quod de iis qui dicti sunt filii Dei secundum gratiam, non naturam, sicut ait Evangelista : « Dedit eis potestatem filios Dei fieri³; » unde et illud est quod ipse Dominus commemoravit in Lege dictum : « Ego dixi dii estis, et filii excelsi omnes⁴ : » propterea dixit : « Qui credit in me, non credit me; » ne totum quod de Christo creditur, secundum hominem crederetur. Ille ergo, inquit, credit in me, qui non credit in me secundum id quod me videt, sed in eum qui me misit : ut cum credit in Patrem, credat eum habere Filium sibi æqualem, et tunc vere credat in me. Nam si putaverit eum non habere nisi filios secundum gratiam,

¹ Joan. xii, 44, 45. — ² Id. vii, 16. Vide supra Tract. xxix. — ³ Joan. i, 12. — ⁴ Id. x, 34, et Psal. lxxxix, 6.

qui sunt ejus utique creatura, non Verbum, sed facta per Verbum; nec habere Filium æqualem sibi atque coæternum, semper natum, pariter incommutabilem, ex nullo dissimilem atque imparem; non credit in Patrem qui eum misit, quia non est hoc Pater qui eum misit.

III. Et ideo cum dixisset : « Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me : » ne putaretur sic voluisse Patrem intelligi tanquam Patrem multorum filiorum per gratiam regenerantium, non unici Verbi æqualis sibi, continuo subiecit : « Et qui videt me, videt eum qui misit me. » Numquid ait : Qui videt me, non videt me, sed eum qui misit me : sicut dixerat : « Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me? Illud namque dixit, ne sicut videbatur, crederetur tantummodo filius hominis : hoc autem dixit : ut Patri crederetur æqualis. Qui credit in me, inquit, non credit in hoc quod videt me¹ sed credit in eum qui misit me. Aut cum credit in Patrem qui sibi æqualem genuit me; non quomodo me videt, sed sic credat in me, quomodo in eum qui misit me : usque adeo enim nihil distat inter eum et me, ut qui me videt videat eum qui me misit. Apostolos suos certe ipse Dominus Christus misit, quod eorum etiam nomen indicat : nam sicut græce angeli, latine nuntii vocantur, ita græce Apostoli, latine missi appellantur. Nunquam tamen aliquis Apostolorum dicere auderet : « Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me : » omnino enim non diceret : « Qui credit in me. » Credimus enim Apostolo, sed non credimus in Apostolum : non enim Apostolus justificat impium. Credenti autem in eum qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam¹. Posset dicere Apostolus : Qui recipit me, recipit eum qui me misit : vel, Qui audit me, audit eum

¹ Rom. iv, 5.

qui me misit : hoc enim eis ipse Dominus ait : « Qui » vos recipit, me recipit, et qui recipit me, recipit eum » qui me misit ¹. » Quia dominus honoratur in servo, et et pater in filio : sed pater tanquam in filio, dominus tanquam in servo. Filius autem unigenitus recte dicere potuit : « Credite in Deum, et in me credite ² : » et quod nunc ait : « Qui credit in me, non credit in me, sed in » eum qui misit me. » Non a se abstulit fidem credentis, sed noluit in forma servi remanere credentem : quoniam cum quisque credit in Patrem qui eum misit, profecto credit in Filium, sine quo Patrem non esse cognoscit ; et ita credit ut credat æqualem, quoniam sequitur : « Et » qui videt me, videt eum qui me misit. »

IV. Attende cætera : « Ego lux in mundum veni, ut » omnis qui credit in me, in tenebris non maneat ³. » Dixit quodam loco Discipulis suis : « Vos estis lux mundi, » non potest civitas abscondi super montem constituta, » neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, » sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo » sunt : sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut » videant opera vestra bona, et glorificent Patrem ves- » trum qui in cœlis est ⁴ : » non tamen eis dixit, Vos lux venistis in mundum, ut omnis qui credit in vos, in tenebris non maneat. Nusquam hoc legi posse confirmo. Lumina ergo sunt omnes sancti : sed credendo ab eo illuminantur, a quo si quis recesserit tenebrabitur. Lumen autem illud quo illuminantur, a se recedere non potest ; quia incommutabile omnino est. Credimus ergo lumini illuminato, sicut prophetæ, sicut apostolo : sed ideo illi credimus, ut non in ipsum credamus quod illuminatur, sed cum illo credamus in illud lumen a quo illuminatur ;

¹ Matth. x, 40. — ² Joan. xiv, 1. — ³ Id. xii, 46. — ⁴ Matth. v, 14, etc.

ut et nos illuminemur, non ab illo, sed cum illo a quo ille. Cum autem dicit, « Ut omnis qui credit in me, in » tenebris non maneat : » satis manifestat omnes se in tenebris invenisse : sed ne in eis tenebris maneant in quibus inventi sunt, debent credere in lucem quæ venit in mundum, quia per illam factus est mundus.

V. « Et si quis audierit, inquit, verba mea, et non cus- » todierit, ego non judico eum ¹. » Mementote quæ vos audisse in superioribus lectionibus novi ; et qui oblitus forte estis, recolite ; et qui non affuistis, sed adestis, audite quomodo dicit Filius, « Ego non judico eum : » cum dicat alio loco : « Pater non judicat quemquam, » sed omne iudicium dedit Filio ² : » nisi quia intelligendum est, modo non judico eum. Quare non judicat modo ? Attende quid sequitur : « Non enim veni, inquit, » ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum ³ : » id est, ut salvum faciam mundum. Nunc ergo est tempus misericordiæ, post erit iudicii : quia « Misericordiam, » inquit, et iudicium cantabo tibi Domine ⁴. »

VI. Sed de ipso etiam futuro novissimo iudicio videte quid dicat : « Qui spernit me et non accipit verba mea, » habet qui iudicet eum : sermo quem locutus sum, ille » iudicabit eum in novissimo die ⁵. » Non ait, Qui spernit me, et non accipit verba mea, ego non judico eum in novissimo die. Hoc enim si dixisset, non video quomodo posset non esse contrarium illi sententiæ ubi ait, Pater non judicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio. Cum vero dixit, « Qui spernit me, et non accipit verba » mea, habet qui iudicet eum : » expectantibus autem quisnam ille esset, secutus adjunxit, « Sermo quem locu- » tus sum, ille iudicabit eum in novissimo die : » satis

¹ Joan. xii, 47. — ² Id. v, 22. — ³ Id. xii, 47. — ⁴ Psal. c, 1. — ⁵ Joan. xii, 48.

manifestavit semetipsum judicaturum in novissimo die. Se ipsum quippe locutus est, se ipsum annuntiavit, se ipsum januam posuit, qua ipse ad oves pastor intraret. Aliter itaque judicabuntur qui non audierunt, aliter qui audierunt et contempserunt. « Qui enim sine Lege peccaverunt, ait Apostolus : sine Lege et peribunt : et qui in » Lege peccaverunt, per Legem judicabuntur¹. »

VII. « Quia ego, inquit, ex me ipso non sum locutus. » Ideo se dicit non locutum ex se ipso, quia non est ex se ipso. Jam hoc sæpe diximus : jam hoc tanquam notissimum non docere, sed admonere debemus. « Sed qui mi- » sit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam et » quid loquar. » Non laboraremus, si cum eis nos loqui sciremus, cum quibus superiora locuti sumus, et cum eis ipsis non omnibus, sed quæ audierunt memoria retinentibus : nunc vero quia fortasse aliqui adsunt, qui non audierunt, eisque sunt similes qui obliti sunt quod audierunt, propter illos perferant moras nostras qui audita meminerunt. Quomodo dat mandatum Pater unico Filio? Quo verbo loquitur Verbo, cum sit ipse Filius unigenitum Verbum? Numquid per Angelum, cum per ipsum creati sint Angeli? Numquid per nubem? quæ quando sonuit ad Filium, non propter ipsum sonuit, quod alibi dicit etiam ipse; sed propter alios quos oportebat ita audire. Numquid per sonum labiis emissum? qui non habet corpus, nec aliquo locorum intervallo Filius a Patre separatur, ut sit inter illos aër medius, quo percusso vox fiat et in aurem veniat. Absit ut talia de illa incorporea et ineffabili substantia suspicemur. Filius unicus est Verbum Patris, et sapientia Patris, in illa sunt omnia mandata Patris. Neque enim Patris mandatum Filius aliquando nesciebat, ut eum necesse esset ex tem-

¹ Rom II, 12. — ² Joan. XII, 49.

pore habere quod antea non habebat. Ita enim a Patre quod habet accepit, ut nascendo acceperit, dederitque illi gignendo. Nam et vita est, et accepit vitam utique nascendo, non prius sine vita existendo. Quia et Pater habet vitam, et quod habet est : nec accepit tamen, quia non ex aliquo est. Filius autem accepit vitam, dante Patre a quo est : et ipse quod habet, est : habet enim vitam, et vita est. Ipsum audi loquentem : « Sicut habet, inquit, » Pater vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso¹. » Numquid existenti, et non habenti dedit? Sed eo dedit quo genuit, qui vitam genuit, et vita genuit vitam. Et quia parem genuit, non imparem vitam : ideo dictum est, Sicut habet ipse vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso. Vitam dedit, quia gignendo vitam, quid dedit nisi esse vitam? Et quia æterna est ipsa nativitas, nunquam non fuit Filius qui est vita, nunquam fuit Filius sine vita : et sicut est nativitas æterna, sic est qui natus est vita æterna. Ita et mandatum non quod Filius non habebat, Pater dedit : sed, sicut dixi, in sapientia Patris, quod est Verbum Patris, omnia mandata sunt Patris. Dicitur autem mandatum datum, quia non est a se ipso cui dicitur datum : et hoc est dare Filio sine quo nunquam Filius fuit, quod est gignere Filium qui nunquam non fuit.

VIII. Sequitur autem, « Et scio quia mandatum ejus » vita æterna est². » Si ergo vita æterna est ipse Filius, et vita æterna est mandatum Patris; quid aliud dictum est, quam ego sum mandatum Patris? Proinde et id quod adjungit, et dicit, « Quæ ego loquor, sicut dixit mihi Pater, » sic loquor : » non accipiamus, « dixit mihi, » quasi Pater verba locutus sit unico Verbo, aut egeat Dei verbis Dei Verbum. Dixit ergo Pater Filio, sicut dedit vitam Fi-

¹ Joan. V, 26. — ² Id. XII, 50.

lio : non quod nesciebat vel non habebat, sed quod ipse Filius erat. Quid est autem, « sicut dixit mihi sic lo- » quor, nisi verum loquor? Ita ille dixit ut verax, ita iste loquitur ut veritas. Verax autem genuit veritatem. Quid ergo jam diceret veritati? Non enim imperfecta erat veritas, cui verum aliquid adderetur. Dixit ergo veritati, quia genuit veritatem. Porro ipsa veritas sic loquitur, ut ei dictum est : sed intelligentibus, quos docet ut nata est. Ut autem crederent homines quod intelligere nondum valent, ex ore carnis verba sonuerunt, et abierunt; transvolantes soni strepuerunt, peractis morulis temporum suorum : sed res ipsæ quarum signa sunt soni, trajectæ quodam modo in eorum memoriam qui audierunt, etiam ad nos per litteras quæ visibilia signa sunt, pervenerunt. Non sic loquitur veritas : intelligentibus mentibus intus loquitur, sine sono instruit, intelligibili luce perfundit. Qui ergo potest in ea videre nativitatis ejus æternitatem, ipse illam sic audit loquentem, sicut ei dixit Pater quod loqueretur. Excitavit nos ad magnum desiderium interioris dulcedinis suæ : sed crescendo capimus, ambulando crescimus, proficiendo ambulamus, ut pervenire possimus.

TRACTATUS LV.

Ab eo loco : *Ante diem festum Paschæ, sciens Jesus quia venit hora ejus : usque ad id, Et cœpit lavare pedes Discipulorum, et extergere linteo quo erat præcinctus.*

I. COENA Domini secundum Joannem¹, adjuvante ipso, debitis est explicanda tractatibus, et ut nobis posse donaverit, explananda. « Ante diem autem festum Paschæ, » sciens Jesus quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc » mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in » mundo, in finem dilexit eos². » Pascha, fratres, non sicut quidam existimant, græcum nomen est, sed hebræum : opportunissime tamen occurrit in hoc nomine quædam congruentia utrarumque linguarum. Quia enim pati græce πάσχω dicitur, ideo Pascha passio putata est, velut hoc nomen a passione sit appellatum : in sua vero lingua, hoc est in hebræa, Pascha transitus dicitur : propterea tunc primum Pascha celebravit populus Dei, quando ex Ægypto fugientes, rubrum mare transierunt³. Nunc ergo figura illa prophetica in veritate completa est, cum sicut ovis ad immolandum ducitur Christus⁴, cujus sanguine illitis postibus nostris, id est, cujus signo crucis signatis frontibus nostris, a perditione hujus sæculi tanquam a captivitate vel interemptione Ægyptia liberamur⁵ :

¹ Vide D. Guillon, tom. xxi, pag. 381. — ² Joan. xii, 1. — ³ Exod. xiv, 29. — ⁴ Isai. liii, 7. — ⁵ Exod. xii, 23.

et agimus saluberrimum transitum, cum a diabolo transimus ad Christum, et ab isto instabili sæculo ad ejus fundatissimum regnum. Ideo quippe ad Deum permanentem transimus, ne cum mundo transeunte transeamus. De hac nobis collata gratia Deum laudans Apostolus dicit: « Qui eruit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in » regnum Filii charitatis suæ ¹. » Hoc itaque nomen, id est, Pascha, quod latine, ut dixi, transitus inuncupatur, velut interpretans nobis beatus Evangelista, « Ante » diem, inquit, festum Paschæ, sciens Jesus quia venit » hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem. » Ecce Pascha, ecce transitus. Unde, et quo? « De hoc » scilicet mundo ad Patrem. » Spes membrum in capite data est, quod essent illo transeunte sine dubio secutura. Quid ergo infideles, et ab hoc capite atque ab ejus corpore alieni, nonne et ipsi transeunt, quia non permanent? Transeunt plane et ipsi: sed aliud est transire de mundo, aliud est transire cum mundo: aliud ad Patrem, aliud ad hostem. Nam et Ægyptii transierunt, non tamen transierunt per mare ad regnum, sed in mari ad interitum.

II. « Sciens ergo Jesus quia venit hora ejus, ut transiret » ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant » in mundo, in finem dilexit eos. » Utique ut et ipsi de hoc mundo ubi erant, ad suum caput, quod hinc transisset, ejus dilectione transirent: Quid est enim, « in » finem, » nisi in Christum? Finis enim Legis Christus, ait Apostolus, ad justitiam omni credenti ². Finis perficiens, non interficiens: finis quousque eamus, non ubi pereamus. Sic omnino intelligendum est, Pascha nostrum immolatus est Christus ³. Ipse est finis noster, in illum est transitus noster. Nam video posse ista verba evangelica

¹ Coloss. 1, 13. — ² Rom. x, 4. — ³ 1 Cor. v, 7.

quodam humano modo etiam sic accipi, tanquam usque ad mortem Christus dilexerit suos, ut hoc videatur esse, « in finem dilexit eos. » Humana est hæc sententia, non divina: neque enim nos huc usque ille dilexit, qui semper et sine fine nos diligit. Absit ut dilectionem morte finierit, qui non est morte finitus. Etiam post mortem quinque fratres suos dilexit dives ille superbus atque impius ¹, et usque ad mortem nos dilexisse putandus est Christus? Absit, charissimi. Nequaquam ille nos diligendo usque ad mortem veniret, si dilectionem nostram morte finiret. Nisi forte ita sit intelligendum, « in finem dilexit » eos: » Quia tantum dilexit eos, ut moreretur propter eos. Hoc enim testatus est dicens: « Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis » pro amicis suis ². » Ita sane non prohibemus intelligi, « in finem dilexit, » id est, usque ad mortem illum dilectio ipsa perduxit.

III. « Et cœna, inquit, facta, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotes: » sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a » Deo exiit, et ad Deum vadit, surgit a cœna, et ponit » vestimenta sua. Et cum accepisset linteum, præcinxit » se. Deinde mittit aquam in pelvem, et cœpit lavare pedes Discipulorum: et extergere linteo quo erat præcinctus ³. » Non ita debemus intelligere cœnam factam veluti jam consummatam atque transactam: adhuc enim cœnabatur, cum Dominus surrexit et pedes lavit Discipulis suis. Nam postea recubuit, et buccellam suo traditori postea dedit, utique cœna nondum finita, hoc est dum adhuc panis esset in mensa. « Cœna ergo facta, » dictum est, jam parata, et ad convivantium mensam usumque perducta.

¹ Luc. xvi, 27. — ² Joan. xv, 13. — ³ Id. xiii, 2-5.

IV. Quod autem ait : « Cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotes. » Si quæris quid missum sit in cor Judæ, hoc utique « ut traderet eum. » Missio ista, spiritalis suggestio est : non fit per aurem, sed per cogitationem ; ac per hoc non corporaliter, sed spiritaliter. Neque enim spiritale quod dicitur, semper in laude accipiendum est. Novit Apostolus quædam spiritalia nequitiae in cœlestibus, adversus quæ nobis colluctationem esse testatur¹ : non autem essent etiam maligna spiritalia, si non essent etiam maligni spiritus. A spiritu enim spiritalia nominantur. Sed quomodo ista fiant ut diabolicæ suggestiones immittantur, et humanis cogitationibus misceantur, ut eas tanquam suas deputet homo, unde scit homo? Nec dubitandum est etiam bonas suggestiones a bono spiritu ita latenter ac spiritaliter fieri : sed interest quibusnam earum mens humana consentiat, divino auxilio vel deserta per meritum, vel adjuta per gratiam. Factum ergo jam fuerat in corde Judæ per immissionem diabolicam, ut traderet Discipulus Magistrum, sed quem non didicerat Deum. Jam talis venerat ad convivium, explorator pastoris, insidiator Salvatoris, venditor Redemptoris ; jam talis venerat, et videbatur, et tolerabatur, et se ignorari arbitrabatur, quia in eo quem volebat fallere, fallebatur. At ille isto in ipso corde intus inspecto, nesciente scienter utebatur.

V. « Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus. » Ergo et ipsum traditorem. Nam si eum in manibus non haberet, non utique illo uteretur ut vellet. Proinde jam traditor traditus erat ei quem tradere cupiebat, atque ita malum tradendo faciebat, ut de illo tradito bonum fieret quod nesciebat. Sciebat enim Dominus quid faceret pro amicis, qui patienter utebatur inimicis : ac si omnia dederat Pa-

¹ Ephes. vi, 12.

ter in manus ejus, et in usum mala, et in effectum bona. « Sciens etiam quia a Deo exiit, et ad Deum vadit : » nec Deum cum inde exiret, nec nos deserens cum rediret.

VI. Hæc ergo sciens, « Surgit a cœna, et ponit vestimenta sua : et cum accepisset linteum, præcinxit se. » Deinde mittit aquam in pelvem, et cœpit lavare pedes Discipulorum, et extergere linteo quo erat præcinctus. Debemus, dilectissimi, sensum Evangelistæ diligenter attendere. Locuturus quippe de tanta Domini humilitate, prius celsitudinem ejus voluit commendare. Ad hoc pertinet quod ait : « Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exiit, et ad Deum vadit. » Cum illi ergo omnia Pater dedisset in manus, ille Discipulorum non manus, sed pedes lavit : et cum se sciret a Deo exiisse, et ad Deum pergere, non Dei Domini, sed hominis servi implevit officium. Ad hoc autem pertinet quod etiam de traditore ipsius, qui jam talis venerat, qui nec ab illo ignorabatur, præloqui voluit : ut hoc quoque ad maximum cumulum humilitatis accederet, quod etiam illi non indignatus est pedes lavare, cujus manus jam prævidebat in scelere.

VII. Quid autem mirum si surrexit a cœna, et posuit vestimenta sua, qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit¹? Et quid mirum si præcinxit se linteo, qui formam servi accipiens habitu inventus est ut homo? Quid mirum si misit aquam in pelvem unde lavaret pedes Discipulorum, qui in terram sanguinem fudit, quo immunditiam dilueret peccatorum? Quid mirum, si linteo quo erat præcinctus, pedes quos laverat, tersit, qui carne qua erat indutus, Evangelistarum vestigia confirmavit? Et linteo quidem ut se præcingeret, posuit vestimenta quæ habebat : ut autem formam servi acciperet quando semet-

¹ Philip. ii, 6, 7.